

Robert James Waller

MADISONI MAAKONNA SILLAD

TA IGATSEB ENDALE TAEVAKANGAID

W. B. Yeats

Ah, oleks mul taeva tikitud kangad,
kuhu kootud on kuldne ja hõbene valgus,
sinised, kalbed ja hämarad kangad,
kus päevane, öine ja koidikuvalgus,
ma laotaks need kangad su jalgade ette,
kuid kõik, mis mul vaesel on, on mu ulmad;
olen laotanud ulmad su jalgade ette;
käi tasa, sest see, millel käid, on mu ulmad.

Tlk Märt Väljataga. Rmt-s: William Butler Yeats. Luulet. Eesti Raamat, 1990.

Robert James Waller / Sari Niinikoski

MADISONI MAAKONNA SILLAD

(The Bridges of Madison County)

Lavastaja Artjom Garejev (Vene Teater)

Tõlkija Triin Sinissaar

Kunstnik Rosita Raud (Eesti Noorsooteater)

Muusikaline kujundaja Natalja Dõmtšenko (Vene Teater)

Videokujundaja Elisabeth Kužovnik

Valguskujundaja Arne Maasi

FRANCESCA JOHNSON Ülle Lichtfeldt

ROBERT KINCAID Tarvo Sõmer

CAROLYN JOHNSON Anneli Rahkema

MICHAEL JOHNSON Imre Õunapuu

RICHARD JOHNSON Eduard Salmistu

MARGE MILLER Liisa Aibel

Etenduse juht Aune Kuul

Esietendus 26. jaanuaril 2024 Rakvere Teatri suures majas

ROMAANI SAAMISLUGU

Robert James Waller (1939–2017) oli Põhja-Iowa Ülikooli ärijuhtimise õppejõud ja hiljem dekaan, kelle hobide hulka kuulusid fotograafia ja muusika. Tema menuromaan „Madisoni maakonna sillad” (1992) sündis täiesti ettekavatsematult: viibides ülikoolist puhkusel, sõitis ta koos sõbraga pildistamisretkele mööda Mississippri jõe kallast ning teele jäid Iowa osariigi Madisoni maakonna kuulsad katusega sillad, mis samuti üles võeti.

See seik ja Walleri aastaid varem kirjutatud laul kellegi Francesca-nimelise naise unistustest andsidki talle idee ning lugu sai paberile vaid üheteistkümne päevaga. Francesca Johnsoni tegelaskujule kinkis Waller omaenda abikaasa Georgia Anni välimuse ja karakteri.

Vähimagi plaanita romaani trükki anda jagas Waller seda ainult lähedaste ja sõpradega, kellest üks aga näitas käsikirja tuttavale kirjandusagendile. Tulemuseks oli kirjastamisfenomen – romaan püsis bestsellerite edetabelis üle kolme aasta ja tänaseks on seda maailmas müüdud enam kui 60 miljonit eksemplari. 1995. aastal valmis selle põhjal edukas film ja 2013. aastal Broadway muusikal.

Eesti keeles on „Madisoni maakonna sildadest” ligi kolmekümne aasta jooksul ilmunud mitu trükki, lisaks on tõlgitud Walleri 2002. aastal kirjutatud järg „Tuhat külateed”.

Sari Niinikoski dramatiseeringut on Eestis varem esitanud Teater Vanemuine – Peeter Tammearu 2014. aasta lavastuses kehastasid peategelasi Külliki Saldre ja Hannes Kaljularv.

FILMI SAAMISLUGU

Kui mõni romaan müüb sedavõrd hästi nagu „Madisoni maakonna sillad”, on Hollywoodi filmiversioon tavaliselt vaid aja küsimus. Nii ka seekord – tegelikult aimas filmitööstus hitti lausa ette ning ostis ekraniseerimisõigused veel enne raamatu ilmumist.

Nagu selliste projektide puhul sageli juhtub, seostati tulevase filmiga eri järkudes mitmeid kuulsaid nimesid: režissööriks pakuti Steven Spielbergi või „Minu Aafrika” lavastajat Sydney Pollackit, meespeaossa Robert Redfordi, naispeaossa Isabella Rossellinit või Catherine Deneuve'i. Just Spielbergi juhendamisel stsenaariumi kirjutamise käigus sündis otsus kasutada ekraanil vaid Francesca vaatenurka ning lisada raamjutustus, kuidas täiskasvanud lapsed avastavad lugemiseks ema päevikud.

Kui Spielberg loobus projektist „Schindleri nimekirja” kasuks, otsustas Clint Eastwood, keda too oli Robert Kincaidi rolli eelistanud, ka lavastamisohjad enda kätte võtta. Kogemusi tal selleks jätkus, alles hiljuti oli ta režissöörina võitnud oma esimese Oscari. Eastwood oli see, kes tõi mängu Meryl Streepi – tark otsus, sest Streepi loomulik (ning laitmatu itaalia aktsendiga) osatäitmine oli filmi õnnestumise juures võtmetähtsusega.

Ekraniseering esilinastus 1995. aasta juunis ja tõusis ootuspäraselt kassatükiks kogu maailmas. Ka kriitikutele sai film kiita: leiti, et materjali sentimentaalsuse kiuste on Eastwoodi režii elegantne ja arukas ning tema ja Streepi koosmäng väga nauditav. Esile tõsteti filmi küpset hoiakut, huvi pigem kummagi tegelase seesmiste vajaduste kui kõditava kõrvalehüppe enese vastu. Ühtlasi nomineeriti Streep oma rolliga Oscarile.

2002. aastal valis Ameerika Filmiinstituut „Madisoni maakonna sillad” 20. sajandi 100 parima armastusfilmi hulka.

ARMASTATUD ARMASTUSROMAANID

2015. aasta suvel korraldas Vikerraadio hääletuse, kutsudes oma kuulajaid üles kodulehel arvamust avaldama, milline on parim armastusromaan läbi aegade. Kokku nimetati 186 teost, neist kümme esimest said üle poole antud häälest. Esikümme oli järgmine:

1. Charlotte Brontë „Jane Eyre”
2. Erich Maria Remarque „Arc de Triomphe”
3. Anton Hansen Tammsaare „Elu ja armastus”
4. Margaret Mitchell „Tuulest viidud”
5. Jane Austen „Uhkus ja eelarvamus”
6. Erich Segal „Armastuse lugu”
7. Robert James Waller „Madisoni maakonna sillad”
8. Emily Brontë „Vihurimäe”
9. Gabriel Garcia Márquez „Armastus koolera ajal”
10. Lev Tolstoi „Anna Karenina”

SILLAD FILMIKLASSIKAS

Kuulsaid sillastseene ja filme, mille tegevus keerlebki mõne silla ümber, leiab kinoajaloost hulganisti. Siinkohal toome neist ära mõningad:

„Kellele lüüakse hingekella” (*For Whom the Bell Tolls*; 1943)

Ernest Hemingway romaani ekraniseeringus kaitseb rühm vabariiklasi Hispaania kodusõjas üle kuristiku viivat silda kindral Franco vägede eest. Ennastsalgava võitlusega käib kaasas armastus salgaga liitunud idealistliku ameeriklase (Gary Cooper) ja noore hispaanlanna (Ingrid Bergman) vahel.

„Manhattan” (1979)

Vähesed režissöörid on oma karjääri jooksul kujutanud New Yorki sama ilmekalt kui Woody Allen ning tema mustvalge „Manhattan” on selles osas ületamatu. Steen, milles tema ja Diane Keatoni mängitud paar istub kell 5 hommikul jõeäärsel pingil, vaatega Queensboro sillale, heliribal kõlamas George Gershwin, on muutunud ikooniliseks.

„Pont Neufi armastajad” (*Les Amants du Pont Neuf*; 1991)

Kaks noort kodutut (Juliette Binoche ja Denis Lavant) kohtuvad ja armuvad Pariisi vanimal, Pont Neufi sillal, kui linn tähistab parajasti 200 aasta möödumist Prantsuse revolutsioonist. Emile Zola romaanide vaimus naturalistlik draama ei kohku samas tagasi joovastavast romantismist ning kasutab Pariisi tänavaid, taevast ja veeteid äärmiselt kinematograafilisel viisil.

„See imeilus maailm” (*It's a Wonderful Life*; 1946)

Tänini populaarses jõuluklassikas kaalub majandusraskuste tõttu ennast väärtusetuna tundev väikelinna pereisa (James Stewart) jõuluõhtul sillal enesetappu, soovides, et ta poleks kunagi sündinud. Sekkub tema kaitseingel, kes näitab, kui palju halvem oluks teda ümbritsevate inimeste elu ilma temata, taastades nii tema eneseusu.

„Sild üle Kwai jõe” (*The Bridge on the River Kwai*; 1957)

Prantsuse kirjaniku Pierre Boulle'i romaani eepilises ekraniseeringus, mis võitis parima filmi Oscari, ehitavad II maailmasõjas vangid langenuid briti sõdurid silda jaapanlaste kavandatud kurikuulsal Birma raudteel. Vangide ja vangistajate psühholoogiline mõõduvõtt kujuneb mõjusaks mõistujutuks kummagi poole imperialistlikust kõrkusest.

„Waterloo sild” (*Waterloo Bridge*; 1940)

Klassikaline melodraama, milles I maailmasõja päevil kohtuvad õhuhäire ajal Londonis Waterloo sillal tantsijanna ja ohvitser. Järgneb traagilise lõpuga armastuslugu. „Tuulest viidud” tähe Vivien Leigh' rollide seas oli just see tema isiklik lemmik.

KATUSEGA SILLAD AMEERIKAS JA EESTIS

Katusega puitsillad, mida Robert Kincaid saabub romaanis, filmis ja näidendis pildistama ajakirja National Geographic jaoks, paiknevad Iowas Madisoni maakonna keskuse Winterseti ümbruse külavaheteedel. Kokku oli selliseid silde maakonnas kunagi 19, tänaseks aga on säilinud viis, kõik muinsuskaitse all.

Kuigi Ameerika Ühendriikides hakati silde katustama alles 19. sajandi alguses, ehitati selliseid silde lõpuks kõige rohkem just seal. Tipphetkel küündis nende arv üle 10 000, praeguse seisuga on alles paarsada.

Peamine põhjus sildadele katuse lisamiseks oli soov kaitsta ilmaolude eest sillapõranda suuri palke, materjali, mis oli katuse- ja küljelaudadega võrreldes märksa kallim. Kasvavas ning järjest liikuvama elanikkonnaga riigis oli sildade maksimaalne säilivus oluline vahend kaubanduse ja reisimise tõhustamiseks. Ent lisaks pakkusid katusega sillad konservatiivsetes maakohtades varjulise kohtumispaiga armastajapaaridele, mistõttu need pälvisid rahvakeeles ka hüüdnime „suudluste sillad”.

Walleri loos tähtsat osa etendav Rosemani sild, ehitatud aastal 1883, ongi Madisoni maakonna sildadest tuntuim – ning tänu romaanile ja filmile on see tõusnud osariigi populaarseimate turismiobjektide hulka.

Eestis rajati esimene katusega puitsild 2013. aastal Ida-Virumaal Alutaguse vallas Lemmaku külas üle Rannapungerja jõe, et tagada ühendus valla keskuse Tudulinna. Silla paigaldus korraldati rahvusvahelise seminarina, milles löid kaasa puusepatöökogemusega vabatahtlikud USA-st, Suurbritanniast, Prantsusmaalt ja Eestist; seminari juhendas pruss-sõrestikehituse meister USA-st. Silla välimus on inspireeritud alasi mõne sajandi eest asustanud poluvernike aidast.

SILD KUI METAFLOOR

Maailma kultuurides ja ajaloos on sild alati olnud kujundina mitmekülgne, korraga nii ühendust kui lahusolekut tähistav sümbol. Sildadesse on kätketud meie sisemine vajadus kontakti, takistuste ületamise, uute horisontide – nii vaimsete kui füüsiliste – järele.

Nõnda on sild rahvajuttudes ja rituaalides sageli märkinud erinevaid üleminekuid: sündi, täiskasvanuks saamist, abielu, ka müstilist ekstaasi ja surma. Silla ületamisel lakkab olemast meie varasem mina, asendudes uue, loodetavasti paremaga. Hävingu tõttu, mis varasemat mina seejuures tabab, seostub sild samuti hädaohuga – küllap ebakindluse tõttu, mida inimpsüühika paratamatult kogeb üle tühjuse kõndides. Võib-olla selle ebakindluse pärast esineb sild nii paljudes vanades müütides kangelas ette proovilepanekuks asetatud katsumusena. Võimalik ka, et just selle pärast tajuti muistsetel aegadel inimeste rajatud sildu tihti millegi ebaloomulikuna, potentsiaalselt jumalaid solvavana, mis tingis paljudes kultuurides sildade ületamisel erilised kombetalitused. Ning võib-olla just sellepärast toimib sillal seismine lugudes nii hästi tegelaste kahevaheloleku metafoorina – ei olla enam üks, kuid ka veel mitte teine.

Silda on nähtud ühendamas taevast ja maad, jumalat ja inimest ning siinpoolsust sealpoolsusega. Hinge elurännaku sümbolina kohtame silda arvukates usundites, kristlusest ja islamist kuni põlisameerika pärimusteni. Sild võib olla konkreetne või abstraktne – selle taga võib oodata naaberküla või tundmatus (aga naaberkülagi võib olla tundmatu), sõber või vaenlane (kõik need mustmiljon armastajate kohtumist sildadel, ja pea sama palju veriseid taplusi sõdades), teine aeg (ka ajamasinana on silda lugudes kujutatud), kohtumine püha või peletislikuga (vaimudeilmad, hea- või pahatahtlikud), tõelus või meelepete. Seal võib oodata koguni ülim teispoolsus, kust tagasi ei tulla – ent ka niisugusel juhul töötab sild kui kujund meile tagasipöördumise rahustavat võimalikkust. Kogu saab alati naasta, kinnitame endale, tingimusel, et sildu ei põletata.

Silla asetamine loosse viitab igatsusele ja teekonnale, teadasaamise soovile, sideme loomisele. Selle puudumine maastikult võib rõhutada ka sideme puudumist. Nõnda kohtamegi sildu kirjanduses, maalikunstis, filmides ja lauludes ikka ja jälle. Muutuse lubadus, mida sild endas kannab, on ammendamatu dramaturgilise pingel allikas.

FOTO KUI SILD

Ka fotokujutis võib kanda meid mõtteliselt teise paika või aega, luua sideme inimeste, kogemuste või mälestustega. Foto võib kutsuda esile emotsioone või siis mõjuda metafoorina millestki, mis ei pruugi olla otseselt seotud kujutise endaga, vaid meie isiksuse pagasiga, käivitajaks teadvuses sellest saadud mulje. Fotod suudavad jäädvustada aja möödumist, näidates meile valguse üleminekuid või lubades võrrelda kujutisi, mida lahutavad omavahel aastad. Sarnaselt sillaga on needki korraga vaateplatvorm, värav ja tõke, kohal- ja eemalolu.

Fotod jagavad tegelikkuse osisteks, sundides meid pöörama väljalõikelistele fragmentidele rohkem tähelepanu kui midu. Need on peatatud aeg, mitte kulgev aeg. Ent tänu sellele on neil ühtlasi võime osutada mõnikord meeldejäavamaks kui liikuvad kujutised.

Meie mäletatud hetked meenutavad enamasti pigem tardunud piltide jada kui sujuvalt jooksvat filmi. Nõnda toimib foto kui mälu enda metafoor – võrdpilt. Neid pilte mõtestava sidusa jutustuse loome oma peas üha uuesti, lähtudes juba mäletamise hetke olukorrast ja arusaamistest. Sisemine põimub välimisega, isiklik ühiskondlikuga, psühholoogiline ajaloolisega. Minevik on kättesaamatu, nagu ka fotodele jäädvustatud tegelikkuse lõik, ent tähenduslikus looses, mida enesele nende kohta jutustame, vestleb see olevikuga, vormides kaudselt tuleviku – kuni suubub kaduvikku.

„Madisoni maakonna sildade” keskmes on mälestus, mis püsib tegelastega kuni lõpuni. See valik on kooskõlas fotograafia olemusega, milles tähenduse viib lõpule alles kinnipüütud jäädvustus, mitte vahetu kogemus. Sest ainult distants teeb mõtestatud loo võimalikuks, ja ainult mõtestatud lugu teeb meie ajalikkuse talutavaks.

RAKVERE TEATER

Näitlejad – Liisa Aibel, Rainer Elhi, Margus Grosnõi, Jaune Kimmel, Ülle Lichtfeldt, Märten Matsu, Silja Miiks, Madis Mäeorg, Tiina Mälberg, Tuuli Maarja Möller, Laura Niils, Anneli Rahkema, Peeter Rästas, Eduard Salmistu, Johannes Richard Sepping, Tarvo Sömer, Elar Vahter ja Imre Öunapuu
Valgustajad – Arne Maasi, Märt Sell ja Roomet Villau
Helitehnikud – Peeter Pilv, Andres Raja ja Aivar Jürimets
Inspitsiendid – Katrin Kalamets, Aune Kuul ja Eili Neuhaus
Grimeerijad – Maret Kongi ja Liisbeth Liidemaa
Kostümeerijad – Anne Joorits ja Kaja Kupp
Rätsepad – Anne Komp, Merli Matti ja Kaja Uustalu
Butafoor-dekoraator – Helen Padu
Puusepp – Aare Vilba
Lavatehnikud – Aimar Ehas, Reio Kiviberg, Riho Lillakas, Ottomar Sukko, Hendrik Vilde ja Mati Väljaots
Bussijuht – Tõnu Tammjärv
Lavastusala juht – Tiit Kalm
Lavastusala juhi abi – Maie Nurmoja
Juhi abi – Helle-Mall Niinemets
Korraldusjuht – Marika Tint
Turundusspetsialist – Evelin Rikma
Reklaamijuht – Kristo Kruusman
Müügiadministraator – Daisy Kull
Projektijuht – Helen Solovjev
Trupijuht – Getter Marii Kalvik
Etendusteenistuse juht – Indrek Apinis
Raamatupidajad – Tuuli Jaansen ja Merle Siirak
Arhivaar-spetsialist – Mari Vitskovski
IT-spetsialist – Aleksander Kikkas
Arvutigraafik – Peeter Rästas
Kirjandustoimetaja – Lauri Saaber
Dramaturg-lavastaja – Urmas Lennuk
Kino osakonnajuht – Brenda Pastimäe
Kino osakonnajuhi abi – Tuuli Puust
Kino teenindajad – Julia Gorjainov, Dagmar Kams, Olga Kikkas ja Laura Rosin
Kino abiteenindajad – Helena Mägi, Anastasia Nikultša, Jana Turapina ja Eliza Vaškinel
Teenindusjuht – Iris Tander
Teenindusjuhi abi – Marje Nurmepaju
Kohvikuteenindajad – Grete Alavere, Andželika Krikun, Mattias Kruus, Elis Kukkk, Leena Romov ja Katrin Teichmann
Abiteenindajad – Epp Kaljos, Liivi Kasemets, Siim Kroonmäe ja Remek Raumann
Publikuteenindajad – Inge Kelk, Agnes Kink, Tiina Krutto, Urve Kukkk, Merli Matti, Maarika Miihman, Marje Nurmepaju, Ülla Nõmmik, Elsa Punapart, Keed Sokolov, Viive Vaab ja Pilve Volter
Kokad – Reet Kalde ja Liina Orgus
Abikokad – Kaili Kütt ja Evi Simson
Koristajad – Leena Freiberg, Nelli Hudik, Oksana Hurina ja Anniita Vaher
Majahoidja-hoovikoristaja – Taimi Tanning
Parkimiskorraldaja – Toomas Aettik
Peakunstnik – Krista Aren
Loominguline juht – Peeter Raudsepp
Teatrijuht – Velvo Väli
Kavalehe koostas Lauri Saaber, fotod Elisabeth Kužovnik, kujundas Peeter Rästas.

